

Instytut Pamięci Narodowej - Kraków

<https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/fotorelacje/192786,Uroczystosci-w-60-rocznice-smierci-Jozefa-Franczaka-Lalusia.htm>

18.05.2024, 20:16

Uroczystości w 60. rocznicę śmierci Józefa Franczaka „Lalusia”

21 października 2023 r. w Parku im. dr. Henryka Jordana w Krakowie, przy popiersiu sierż. Józefa Franczaka ps. „Laluś”, odbyły się uroczystości w 60. rocznicę śmierci żołnierza antykomunistycznego podziemia.

Przed złożeniem wiązanek i zapaleniem zniczy pod pomnikiem, głos zabrał dr hab. Filip Musiał, dyrektor Oddziału IPN w Krakowie:

Sierż. Józef Franczak był równolatkiem II Rzeczypospolitej i za tę Polskę, w której się wychował, wraz ze swoim pokoleniem, poszedł się bić. Walczył w latach II wojny światowej i potem, od 1944 roku, gdy Polskę zajęła Armia Czerwona. Jego pokolenie ginęło w walce w lasach i górach, zamęczone w czasie śledztw i mordowane po komunistycznych wyrokach. Wraz z nim ginęła II Rzeczpospolita. W kategoriach ludzkich – przegrali swą walkę, ale z perspektywy wspólnoty, którą tworzyli – zwyciężyli. To do nich chcemy się dzisiaj odwoływać, to im oddajemy hołd i z nich chcemy czerpać wzorce miłości do Ojczyzny.

Po zakończeniu części oficjalnej, uczestnicy wzięli udział w mszy św. w Kościele Zwiastowania NMP w Krakowie. Organizatorami wydarzenia byli Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie, dyrekcja XXV Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Krakowie, Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” – Obszar Południowy, prezes Towarzystwa Parku im. dr. Henryka Jordana, 11 Małopolska Brygada Obrony Terytorialnej im. gen. Leopolda Okulickiego ps. „Niedźwiadek”.

Józef Franczak, ps. „Lalek” – żołnierz Wojska Polskiego, Armii Krajowej i Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość. Ostatni żołnierz podziemia antykomunistycznego, który ukrywał się do 1963 r., zginął z bronią w ręku podczas obławy bezpieki we wsi Majdan na Lubelszczyźnie.

Józef Franczak urodził się 17 marca 1918 r. w Kozicach Górnych na Lubelszczyźnie. W 1935 r. zgłosił się ochotniczo do służby w Wojsku Polskim, ukończył szkołę żandarmerii w Grudziądzu. Walczył w wojnie obronnej, został wzięty do niewoli przez Armię Czerwoną ale

udało mu się zbiec.

Zaangażował się w działalność konspiracyjną, najpierw w Związku Walki Zbrojnej a następnie w Armii Krajowej. Po wkroczeniu w 1944 r. na tereny Lubelszczyzny Rosjan został wcielony do 2 Armii Wojska Polskiego, z której zdezerterował w styczniu 1945 r.

Początkowo ukrywał się na Pomorzu i poszukiwał możliwości ucieczki na Zachód. Wobec braku takich możliwości zdecydował się na powrót w rodzinne strony, gdzie włączył się w działalność podziemia antykomunistycznego. Wziął udział w kilku operacjach, 16 czerwca 1946 r. został aresztowany. Podczas przewożenia do więzienia zdołał się uwolnić i rozbroić konwojentów. W walce, jaka się potem wywiązała, zabił kilku funkcjonariuszy i zbiegł.

Związał się ze strukturami Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość, w 1947 r. stanął na czele kilkuosobowego patrolu w oddziale WiN dowodzonego przez kpt. Zdzisława Brońskiego „Uskoka”. Nie skorzystał z ogłoszonej amnestii, nie wierzył że władza komunistyczna zapomni o jego działalności. W kolejnych latach działaniach brał udział w zwalczaniu tajnych współpracowników aparatu bezpieczeństwa i członków Polskiej Partii Robotniczej, którzy swymi donosami wielokrotnie przyczynili się do śmierci żołnierzy podziemia.

Swoją ostatnią akcję w strukturach WiN przeprowadził 10 lutego 1953 r., kiedy to wziął udział w próbie rekwizycji w kasie Gminnej Spółdzielni w Piaskach. Doszło do walki z Milicją Obywatelską, w jej trakcie zginął ostatni dowódca „Lalka” – ppor. Stanisław Kuchciewicz „Wiktor”. Od tego momentu Franczak działał samodzielnie. Stworzył sieć zaufanych osób, dzięki której mógł skutecznie ukrywać się przed funkcjonariuszami bezpieki.

Nie skorzystał z amnestii ogłoszonej w kwietniu 1956 r., nadal obawiał się, że w jego przypadku komuniści nie okażą wyrozumiałości. Bezpieka rozpoczęła szeroko zakrojone poszukiwania „Lalka”, którym nadano kryptonim „Pożar”. W ramach tych działań inwigilacją objęto najbliższą rodzinę Franczaka i jego znajomych. W rejonie jego działania pozyskano szereg tajnych współpracowników, a w kilku budynkach w których spodziewano się pojawienia „Lalka” założono podsłuch.

Te działania długo nie przynosiły rezultatu zgodnego z oczekiwaniami bezpieki. Franczak orientował się w działaniach funkcjonariuszy, część z tajnych współpracowników zdekonspirowała się przed nim i informowała o poczynaniach MO i MBP. Sam „Lalek” wykazywał też daleko posuniętą ostrożność, swoje poczynania ukrywał nawet przed współpracującymi z nim osobami.

Dopiero w 1963 r. Służba Bezpieczeństwa odniosła sukces w poszukiwaniach. Tajny współpracownik SB Stanisław Mazur ps. „Mazur” nawiązał kontakt z Franczakiem i pomógł ustalić jego miejsce pobytu. 21 października grupa operacyjna otoczyła zabudowania gospodarstwa Waclawa Bacia z Majdanu Kozic Górnych. Po krótkiej walce został zabity.

Ciało Józefa Franczaka poddano sekcji, w jej trakcie pozbawiono je głowy. Tak okaleczone zwłoki pochowano na cmentarzu w Lublinie. Czaszka, po badaniach stomatologicznych, trafiła do zakładu medycyny sądowej Akademii Medycznej w Lublinie (obecnie Uniwersytet

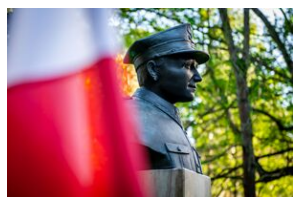
Medyczny) i była wykorzystywana w celach dydaktycznych.

Siostra Franczaka dopiero w 1983 r. otrzymała zgodę na ekshumację i złożenie szczątków brata w rodzinnym grobowcu w Piaskach.

Działalność „Lalka” została upamiętniona 1 maja 2007 r. Z inicjatywy Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość Obszaru Wschodniego w Lublinie oraz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa odsłonięto w Piaskach pomnik Ostatniego Partyzanta RP – sierż. Józefa Franczaka ps. „Lalek”.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Kaczyński 17 marca 2008 r. nadał mu pośmiertnie Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Odznaczenie odebrał jego syn Marek Franczak.

Uroczysty pogrzeb Józefa Franczaka odbył się 24 marca 2015 r. w Archikatedrze Lubelskiej. Następnie, w obecności wojskowej asysty honorowej z Dowództwa Garnizonu Warszawa, jego szczątki złożono na cmentarz w Piaskach.

Uroczystości w 60.
rocznicę śmierci Józefa
Franczaka „Lalusia”.
Fot. Agnieszka
Masłowska (IPN)

Uroczystości w 60.
rocznicę śmierci Józefa
Franczaka „Lalusia”.
Fot. Agnieszka
Masłowska (IPN)

Uroczystości w 60.
rocznicę śmierci Józefa
Franczaka „Lalusia”.
Fot. Agnieszka
Masłowska (IPN)